

Petra Vrajová, DiS.: „Každému, co se mu líbí“. Etnografie pražské BDSM subkultury. Praha: FHS UK 2017, 66 s.

Cílem bakalářské práce Petry Vrajové bylo prozkoumat subkulturu BDSM, či přesněji prostředí pražského BDSM klubu a aktéry a praxe, které se k němu pojí. Jádrem její práce je etnografický výzkum tohoto prostředí včetně prvků autoetnografie, opřený primárně o teoretické zázemí subkulturních a postsubkulturních studií (zejm. Hebdige, Thorton, Muggleton, Weiss).

Práce je standardně členěna do teoretické, metodologické a empirické části, přičemž empirickou část Petra Vrajová inovativně pojímá jako narativ postupného začleňování (se) do takového prostředí: sleduje tedy možnosti vstupu a postupného osvojování si daného prostředí, tedy nabývání subkulturního kapitálu a povahy jeho různých forem a praxí, jež jej provázejí, včetně zkoumání klíčových kategorií subkulturních studií (subkulturní styl, autenticita), různým rovinám a aktérům disciplinace a stejně tak vztahu mezi subkulturou a majoritní společností. Stranou nezůstává ani úvaha nad vztahem on-line a off-line světa subkultury. Tato volba de facto vyprávění se ukazuje jako velice vhodná. Autorka tak čtenáře jednak postupně vtahuje do světa BDSM, zároveň ovšem s každou kapitolou přidává další interpretační roviny. Právě narativní provázanost výkladu jí přitom umožňuje neopakovat se, ale naopak neustále rozkrývat jednotlivé vrstvy sledovaného problému. Snad bych považovala za zbytečné přirovnání tohoto způsobu výkladu k perspektivě hráče počítačové hry (s. 32), ostatně dále již explicitně nezmiňované, ale připisuji jej na vrub autorské licence.

Volba teoretického zázemí subkulturních a postsubkulturních studií ve vztahu k danému terénu není samozřejmou – z perspektivy současných sociálních věd by se nabízely třeba queer teorie, teorie těla a tělesnosti či, s ohledem na fetišismus, třeba material culture (to už jsou ale podněty pro další výzkum). Jak nicméně autorka v úvodu naznačuje (s. 4n), volba zázemí v (post)subkulturních studiích se ukázala být velmi funkční. Spolu s opravdu příkladným etnografickým výzkumem pomohla autorce důkladně rozkrýt různé roviny sledovaného problému. Přičemž je na místě vyzdvihnout jak porozumění teoretickému zázemí – autorka v textu bez problémů aplikuje zvolené teoretické koncepty a tedy nesmírně zdařile interpretuje vytvořená data (za vpravdě ukázkové považuji kapitoly o souvislostech a provázanosti subkulturního kapitálu, stylu a autenticity, s. 43-54, ovšem zdařilé jsou i pasáže o teritorializaci a disciplinaci, s. 38-41, potažmo další), tak právě i metodologické provedení práce. Z textu – a to jak z jeho metodologické části, kde nechybí ani reflexe výzkumu včetně autorčiny situovanosti a etických aspektů výzkumu, tak ale především ze samotné části empirické – je zřetelné, že bakalářská práce je postavená na opravdu kvalitní etnografii. Autorka provedla řadu zúčastněných pozorování, nechala se terénem odvést i mimo prostředí samotného klubu, ovšem toto prostředí neztratila ze zřetele, terénní výzkum je pak doplněn resp. podpořen několika polostrukturovanými rozhovory, provedenými ovšem již se znalostí terénu a tudíž smysluplně a do hloubky vedenými. Pro své interpretace měla tedy autorka k dispozici řadu kvalitních dat, s nimiž erudovaně zachází i ve výsledném textu.

V zásadě mám k bakalářské práci Petry Vrajové jen několik drobných připomínek: (1) Zdá se mi zbytečné v teoretické části takto razantně oddělovat subkulturní a postsubkulturní teorie, tím spíše, že ve vztahu k citovaným autorům toto ohraničení neseď (Sarah Thorton by bezpochyby byla řazena

k postsubkulturním teoriím). Především ale, stejně tak jako v samotné BDSM subkultuře, jsou i hranice mezi těmito teoretickými přístupy neostře resp. se prolínají. Postsubkulturní teorie z birminghamské školy přes všechnu kritiku významně vycházejí. Ani pro další výklad se ostatně toto členění teoretického zázemí práce nezdá být v souladu. (2) Interpretace možného vzniku ekonomického kapitálu z kapitálu subkulturního (s. 54-56) se mi zdá být zkratkovitá a trochu na vodě. Autorka do něj vtahuje řadu předpokládaných proměnných (velikost přinejmenším jádra subkultury, možné množství nákladů na subkulturní styl resp. pomůcky, které se stylem můžou, ale nemusejí souviset, samotný klub jako jádro subkultury, který ale opět nutně nemusí souviset s praxemi BDSM a jejich náklady atp.). Nutno poznamenat, že autorka si tato omezení explicitně uvědomuje. Přesto se mi tato část interpretace jeví i ve vztahu k teoretické bázi slabší. (3) V Závěru autorka opravdu obratně a v komunikaci s teoretickým zázemím shrnuje výsledky svého výzkumu. Na dvou místech si však dle mého soudu, možná jen vinou méně obratné stylistiky, odporuje. V obou případech jde o „hranice“ subkultury. Na s. 63 autorka hovoří o „množině, jež vzniká průnikem dalších subkulturních množin“, na s. 64 pak tvrdí, že „subkultura sama o sobě nemá tendenci se navenek okatě vůči majoritní společnosti vymezovat, je to majoritní společnost, která společný zájem subkultury – BDSM – vyčlenila ze svého pojetí normy“. Domnívám se, v souladu s předloženými daty a jejich interpretacemi, že věrohodné není ani jedno z těchto tvrzení (nehledě na to, že si navzájem odporují). Metafora množin implikuje velmi ostré hranice, což ale jiné pasáže práce včetně druhé citace popírají. Navíc vztah mezi subkulturou BDSM a jinými subkulturami je v textu pouze naznačen – rozhodně nikoliv doložen tak, aby bylo možné provést tento soud. A stejně tak se dle předložených dat a jejich interpretací nejeví, že by subkultura „byla majoritní společností“ s nějakým marginálním „zájmem“. S ohledem na významný hodnotově-normativní rozpor svých praxí ve vztahu k mainstreamu, jehož si jsou zjevně všichni aktéři výzkumu vědomi, je toto tvrzení opět příliš silné, tím spíše, že v tomto případě daty podloženo opravdu není – to by musel být proveden jiný výzkum. (4) Opravdu jen na okraj: „liminální“ (s. 22) neznamená pouze „na hranici“ a proto nepovažuji za vhodné tohoto termínu nadužívat, byť se tomu běžně často děje; sousloví „lidská základna“ (s. 39) by v etnografii věru být nemuselo.

V souhrnu nicméně jednoznačně považuji bakalářskou práci Petry Vrajové za velmi zdařilou. Autorka plně prokázala schopnost navrhnout a realizovat relevantní výzkumný projekt na aktuální sociálněvědní téma. Jako vedoucí práce navíc musím vyzdvihnout autorčinu samostatnost, a to v dobrém slova smyslu. Některé závěry předložené bakalářské jsou natolik inovativní, že bych považovala za vhodné je publikovat v odborném časopise. Také z formální stránky je bakalářská práce dobře odvedena – gramatických pochybení je minimum, bibliografický aparát v pořádku, snad jen za poznámkami pod čarou občas chybí tečka. Text je svižný a čtivý, aniž by sklouzával k popularizačnímu žargonu. Jen na okraj bych chtěla podotknout, že si cením toho, že se autorka obešla bez obrazové přílohy, stejně jako se nenechala strhnout popisem konkrétních BDSM praktik – jinými slovy, udržela se opravdu ve vytčeném sociálněvědním diskurzu. Bakalářskou práci Petry Vrajové tedy doporučuji k obhajobě a rozhodně ji navrhuji hodnotit jako výbornou.